

vagyis a valóságot reális kritikájuk tárgyaként, nem fátumként, nem sorsként, hanem küzdelmük erőtereként kezelik. A probléma az, hogy a szocializmus miképp »váltja valóra az emberiség reményeit«, vagyis miként teljesíti világtörténelmi hivatását. Napjaink óriási erőfeszítései pontosan azt célozzák, hogy a partikularitásból az egyetemes történelembe lépjen be a szocialista társadalom.” (309. l.)

Erről van tehát szó, és ez is olyan elv, amely Bretter írásait összefogja, s ez az az elv, aminek alapján a párbeszéde a jelennel folyik, és ez az elv, amelyben minden egységben áll össze: egyé válik a sokaság, a kötet írásai koherenciájában átfogva. Párbeszéd a társakkal, a valósággal, az olvasóval és mind emögött önmagával. Ez a *Sok* harmóniára tör az *Egyben*: *omnis mensura homo* — ebben az elvben is az emberi *Sok* tör a harmónia egységére, a valóság és a cselekvés jegyében; s mind emögött egy örök emberi álom: a *Sok* és az *Egy* találkozása a *közösben*, álom, amelyben találkozik Herakleitosz és Lenin. Ezáltal van, hogy a könyvben a harmadik egyesítő elv éppen a dialektikus gondolkodás, amely az összességbe próbálja átfogni a sokaságot: a valósággal való párbeszéd formájában, az itt és mást elv értelmében. (*Kriterion*, 1973.)

TORDAI ZÁDOR

P. Brestyánszky Ilona: Csongrád megye iparművészeti kincsei

Brestyánszky Ilona munkája hosszú évek lankadatlan, fáradságos helyszíni vizsgálatainak gyümölcse.

Történeti áttekintésében röviden összegezi a megye mai, Csanáddal is bővült területén a régészeti kutatások eredményeit. Áttekinti a megye történeti múltját, majd sorra veszi az iparművészet helyi fejlődését, illetőleg eredményeit. Meglepően gazdag az ötvösség emlékanyaga, ami a táj hajdani jóléte mellett nyilván azzal is összefügg, hogy Erdélyből a só mellett aranyat is szállítottak Szegedre. A XIV. században pénzverő kamara is működött Szegeden. Itt készült a *parva moneta Chgediensis* néven ismert ércpénz. A XVIII. században újjászületett ötvösségnek jelentős alkotásait főleg az alsóvárosi templom múzeuma (Schätzl, Szilassy János, Szentpéteri József) és a szerb templom őrzi, de alig van a megyének katolikus, református, görögkeleti egyháza, amelyben ne akadna művészi igényű ötvösmunka. A könyvnek talán éppen az ötvösség áttekintése a legértékesebb része.

A textíliák is leginkább az egyházak őrizetében maradtak ránk. Még a közép-kor itáliai orientációját idézi az alsóvárosi „Gellért”- és Mátyás-kazula. Több francia eredetű barokk miseruha található a megye területén (Alsóváros, Tápé, Csanytelek, Kiszombor). Jelentős a bécsi illetőségűek száma is, így Alsóváros Mária Terézia ajándékozta teljes ünnepi ornátusa, továbbá a szentesi templom gyászszalája, a földesúr Károlyi család ajándéka (1463). Igen látványos a földéaki templom nagyböjti *arma Christi* (Krisztus kínszenközeit plasztikusan ábrázoló) miseruhája.

Fölbukknak a régi magyar, illetőleg törökös ornamentikájú himzések, nyilván jórészt asszonykezek alkotásai is. Így többek között a vásárhelyi, makói, szentesi református templomok úrasztali kendői, az alsóvárosi templom kehelytakarója (1751), a görögkeleti egyházak hasonló rendeltetésű textíliái.

A szerző is bevallja, hogy a templomi és céhzászlók ismertetését igen szűkre fogta. Bizonyára alkalom lesz még rá, hogy bővebben, a társadalomtörténeti vonatkozásokba is beleágyazva kerüljön bemutatásra. Örültünk volna, ha Éder Győző

majdnem ismeretlen makói gyűjteményéről bővebben is szól. Talán lehetett volna utalni néhai Lehel István gyűjteményének kiváló textiljeire, többek között egy XVI. századi gobelinre. Méltó elismeréssel szól J. Balog Tünde batik képeiről.

A bútorművesség áttekintése néhány elírást leszámítva szintén sikerültnek, tanulságosnak mondható. Az alsóvárosi templom főoltárának Sarecz György nem mestere, hanem mecénása volt. A szószékhez hasonlóan nyilván ez is Antal testvér munkája. Alig hihető viszont, hogy a megragadóan szép sekrestyeszekrényhez már köze volna. A szerző a feltűnő hasonlóság miatt ezt egyébként jogosan hozza kapcsolatba a szécsényi sekrestyeszekrény mesterével, Liborius testvérral.

A szerb templom ikonosztázának festője nem lehet Hodin, aki a múlt század végén működött. Tőle való a mennyezetfreskó (1881). Az ikonosztáz képeit különben, magyarul még publikálatlan forrás szerint Jovan Popovics festette (1761) még a régebbi templom számára. A mi érzésünk szerint is az ikonosztáz gyönyörű, rokokóba hajló famunkája egyelőre ismeretlen magyar műhelyből származik.

Említést érdemelt volna a régi zsinagóga néhány feltűnően szép, klasszicizáló bútordarabja.

Dicséretes a kerámiaemlékek bemutatása is. Talán lehetett volna itt is, a bútorművességnél is a múzeum néprajzi tárának népi analógiáira nyomatékosabban utalni.

Nélkülözhetetlen a történeti áttekintést követő kataszter, amely gondos, szakszzerű leírásban minden egyes darabot külön jellemezve, párhuzamokat, irodalmi forrásokat idézve kitűnő útikalauza lesz a későbbi kutatóknak, de a helyi műbarátoknak is.

Néhány kisebb jelentőségű elírás, esetleg sajtóhiba: B. S. nem állította, hogy Szeged városát Csanád vezér alapította (9. l.). A felsővárosi padok egyik mestere helyesen: Szerkesz Bernát (90. l.). A függelék 132. számánál nem Hodin, hanem Popovics olvasandó. 199. szám: az ajtó már aligha Antal testvér munkája. 203. szám: a szekrény mestere a főntebb elmondottak értelmében Liborius testvér.

Mindent egybevetve Brestyánszky Ilona munkája gazdag nyeresége a szegedi helytörténeti irodalomnak, egyúttal szinte alapvetése Csongrád megye megírandó művészettörténeti topográfiájának, de hasznos kézikönyve az egész magyar művészettörténeti kutatásnak is.

Illesse elismerés a Móra Ferenc Múzeumot, hogy a hézagpótló munka megjelénéséről gondoskodott. Örvendetes volna, ha kezébe vehetné más szegedi, megyei vonatkozású tudományos igényű kéziratok kiadásának ügyét is. (Szeged, 1972.) [Megjelenési éve: 1973.]

BÁLINT SÁNDOR

Vámos Miklós: Jelenleg tizenharmadik a listán

„van úgy hogy nem marad más / csak ivás, evés, alvás / fej-, hát-, oldalnyílallás / s a pátosznak is almás”. Így szól Vámos Miklós második kötetének „Előhangja”. Nehéz lenne tömörebben jellemezni a kötetet. Erről szól, és nagyjából így.

A kötet első novellájában a fiatal író-hős a realizmus igényét szegezi szembe a minden áron „boldog novira” vágyó Jutka óhajával: „A realizmus azt jelenti, tipikusait írni.” Vámos azonban összetéveszteni látszik a tipikust az átlagossal. Hősei, Kovács III. József, Merde Tivadar (ízetlen játék a szó francia jelentésével), Slussz Ernő és társaik arc nélküli fűrészpor bábuk — úgy járkálhatnak át egyik novellából a másikba, ahogy csak nekik tetszene. Tehetnék, hiszen fölcserélhetők. A közhely-életek közhelyes megjelenítésében Vámos tovább ment, mint első köte-